XI. Archeologiniai žvalgymai
Archaeological Field Surveys

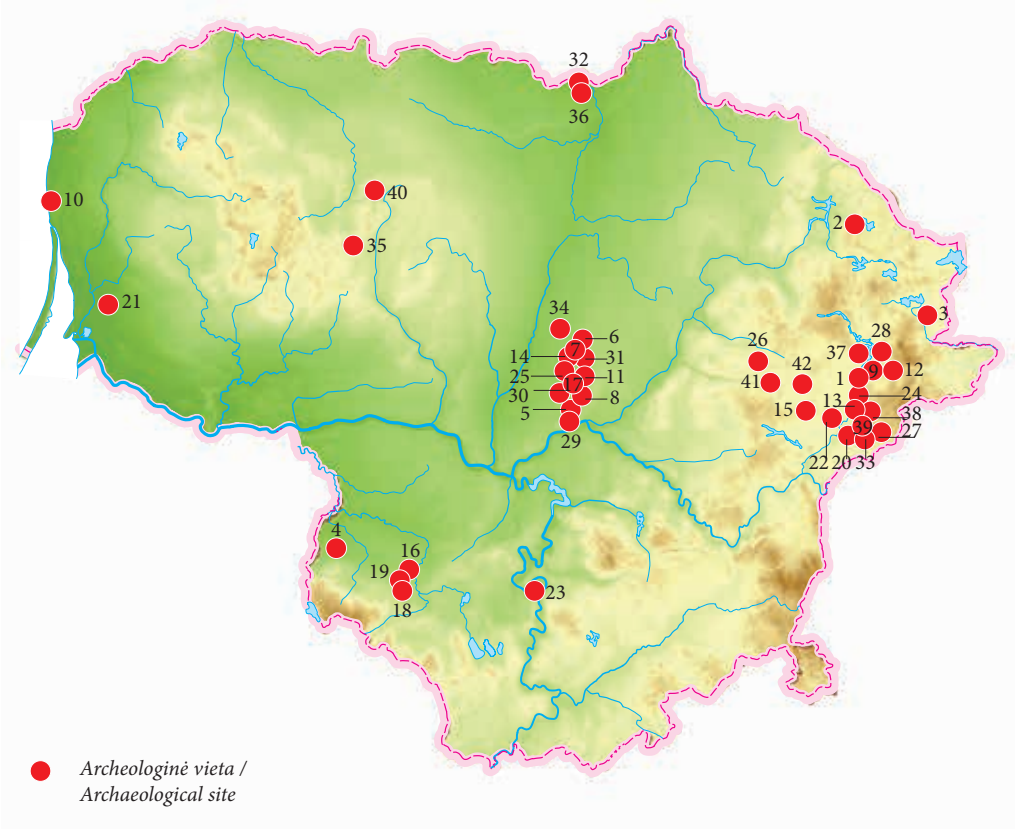

1. *Antaniškė*
2. *Avilys*
3. *Baikeliai*
4. *Bučiūnai*
5. *Dijokiškiai*
6. *Gaižūnai*
7. *Kačėnai*
8. *Karaliūnai*
9. *Kretuonys*
10. *Kukuliškiai (žr. XV)*
11. *Liepiai*
12. *Lygumai*
13. *Liūlinė*
14. *Mačioniai*
15. *Maldžiūnai*
16. *Marijampolė*
17. *Martyniškis*
18. *Meškučiai*
19. *Mokolai*
20. *Naujadvaris*
21. *Norkaičiai*
22. *Pabradė*
23. *Padaglė*
24. *Paduobė*
25. *Palankesiai*
26. *Pečiuliai*
27. *Peršaukštis*
28. *Rėkučiai*
29. *Rimkai*
30. *Ručiūnai*
31. *Rudėnai*
32. *Saločiai*
33. *Sariai*
34. *Sokai*
35. *Suvartuva*
36. *Šakarniai*
37. *Šakarva*
38. *Šilinė*
39. *Trakai*
40. *Viekvedžiai*
41. *Vilkiškės*
42. *Vyžiniai*

Vytenis Almonaitis

Avilio neįtvirtinta gyvenvietė

2023 m. rugpjūčio 17 d. išvykoje į Avilio ežerą (Zarasų r., Zarasų sen.), kurioje dalyvavo Vytenis ir Junona Almonaičiai, buvo surastas iki šiol mokslui nežinomas archeologijos paminklas – Avilio neįtvirtinta gyvenvietė. Ji yra ežero centrinėje dalyje, saloje. Kaip užfiksuota 1935 m., ji vadinta Jankeliuku (Lietuvos žemės vardynas. Žemės vardai Mukulių dvaro. *Lietuvių kalbos instituto archyvas*). Į V už 130 m iškilusi kita sala – Ilgoji, o už 550 m yra ežero V pakrantė, kyšulys ties Naprelių kaimo sodybomis 9 ir 10. Artimose apylinkėse, Avilio ežero pakrantėse, yra 2 seniai žinomi archeologijos paminklai. 2,2 km į R nuo salos dunkso Avilių piliakalnis (UK 33590), 2,5 km į Š – Golubiškių piliakalnis (UK 5707), turintis ir papėdės gyvenvietę (*LPA*, 2005, t. III, p. 390, 398). 0,8 km į Š–ŠR nuo Jankeliuko salos iškilęs Kastelninko pusiasalis, o už 1,6 km ta pačia kryptimi – Alko (Vilkinės) sala. Tai galimos ikikrikščioniškų šventviečių vietos (Vaitkevičius V. *Senosios Lietuvos šventvietės. Aukštaitija.* Vilnius, 2006, p. 621, 640).

Sala – netaisyklingo ovalo formos, maždaug 120 m ilgio ŠV–PR kryptimi ir apie 75 m pločio ŠR–PV kryptimi. Salos Š dalis žema, tačiau žvelgiant į P, žemės paviršius palaipsniui kyla. Salos P dalyje kūpso kalva, kuri virš ežero vandens paviršiaus iškilusi maždaug 6 m, o virš jūros lygio – 160,7 m. Kalvos viršuje yra nedidelė, daugmaž apvali horizontali aikštelė, tad sala kiek panaši į neįtvirtintą piliakalnį.

Tikėtina, kad gyvenvietė apima didžiąją salos dalį. Kultūrinio sluoksnio pėdsakai matomi nuolaidžiame kalvos Š šlaite, tačiau intensyviausias tamsus sluoksnis pastebėtas

1 pav. Archeologijos paminklai ir galimos šventviečių vietos Avilio ežere bei jo pakrantėse: 1 – Avilių piliakalnis; 2 – Golubiškių piliakalnis ir jo papėdės gyvenvietė; 3 – sala Alkas (Vilkinė), 4 – pusiasalis Kastelninkas; 5 – naujai surasta Avilio neįtvirtinta gyvenvietė. D. Almonaičio brėž.

Fig. 1. Archaeological sites and possible shrines in and around Lake Avilys: 1 – Aviliai hillfort; 2 – Golubiškės hillfort and its foot settlement; 3 – Alkas (Vilkinė) island, 4 – Kastelninkas peninsula; 5 – the newly discovered Avilys unfortified settlement.

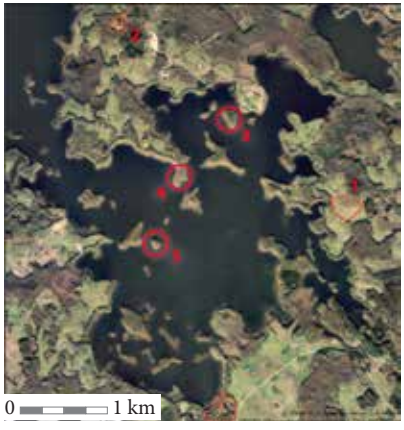

2 pav. Jankeliuko sala Avilio ežere, kurioje rasta neįtvirtinta gyvenvietė, iš P. 2023 m. V. Almonaičio nuotr.

Fig. 2. Jankeliukas Island in Lake Avilys, where the unfortified settlement was discovered in 2023, viewed from the S.

0 5 cm

3 pav. Avilio neįtvirtintoje gyvenvietėje 2023 m. rasta keramika. V. Almonaičio nuotr.

Fig. 3. An assortment of pottery found at the site of the Avilys unfortified settlement in 2023.

0 3 cm

4 pav. Avilio neįtvirtintoje gyvenvietėje 2023 m. rastas verpstukas. V. Almonaičio nuotr.

Fig. 4. A spindle found at the site of the Avilys unfortified settlement in 2023.

salos Š pusėje. Apžiūrinėjant kurmiarausius, kitas atviras vietas, čia vos per 15 minučių rastas molinis verpstuko smagratis, gargažė, 4 šukės ir viena keramikos nuotrupa. Rastasis verpstukas – masyvus, dvigubo nupjauto kūgio formos, asimetriškas. Jo skersmuo 3,5 cm, aukštis 2 cm, skylės skersmuo 9 mm. V. Vaitkevičiaus nuomone, verpstukas datuojamas I tūkst. vidurio–II puse. Tokiu atveju jis gerai dera su dviem šalia rastomis grublėtosios keramikos, būdingos I tūkst., šukėmis. Viena iš jų smulki, kita – maždaug 5,5x4,5 cm dydžio, grublėtumas išoriniame paviršiuje gana gerai matomas. Trečioji šukė – lygiu paviršiumi, pilna stambių grūsto granito gabalėlių. Išsiskiria ketvirtoji šukė – dailiai išlenkto puodo viršutinio kraštelio dalis. Jos storis – vos 5 mm, paviršius labai lygus. Tai aukštos kokybės apžiestos keramikos pavyzdys. V. Vaitkevičiaus nuomone, ši šukė datuojama XII–XIV a. Apibendrinus duomenis, galima teigti, kad Avilio saloje gyvenvietė galėjo gyvuoti gana ilgai – maždaug nuo I tūkst. vidurio iki viduramžių. Tai didelę archeologinę vertę turintis objektas, kurį būtina saugoti. Kai kuriuos plotus verta ilgai nedelsiant ištirti, nes saloje vyksta gana intensyvi veikla: čia įrengta nelegali žvejų poilsiavietė, kūrenami dideli laužai, kasinėjama. 2024 m. KPD Avilio neįtvirtintą gyvenvietę įrašė į KVR (UK 49094). Joje rasti radiniai perduoti Zarasų krašto muziejui.

The Avilys unfortified settlement

In 2023, an unfortified settlement was discovered on Jankeliukas Island in Lake Avilys (Zarasai district, E Lithuania), dating from the mid-1st millennium to the Middle Ages (Figs. 1, 2). Its cultural layer likely extends across most of the island. Finds collected from the surface included a spindle in the shape of a double truncated cone, and sherds of rusticated pottery and hand-built pottery with a wheel-thrown finish (Figs. 3, 4).

Vytenis Almonaitis

Vyžinių (Kertuojų) neįtvirtinta gyvenvietė

2023 m. liepos 25 d. žygio baidarėmis, kuriame dalyvavo Vytenis, Junona ir Domantas Almonaičiai, Mindaugas ir Rita Augučiai, metu buvo surasta iki šiol nežinoma Vyžinių (Kertuojų) neįtvirtinta gyvenvietė. Ji yra Molėtų rajone, Kertuojų ežero V dalyje iškilusioje saloje. Ši gali būti laikoma ir pusiasaliu, nes kelių metrų pločio, dažnai apsemiama, protakos perkirsta juosta ją vis dėlto jungia su užpelkėjusiu ežero krantu. Sala yra lašo formos, jos ilgis R–V kryptimi – apie 170 m, didžiausias plotis Š–P kryp-